

Daniel Beauvois

Wilno
– polska stolica kulturalna
zaboru rosyjskiego
1803–1832

Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego
Wrocław 2010

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
Część pierwsza. Uniwersytet Wileński	
Rozdział I. Między Petersburgiem a Wilnem. Opiekunowie Uniwersytetu	25
Wilno – miasto, tradycja	25
Pięciu rosyjskich ministrów	33
Rola kuratorów	40
Rektorzy – rzecznicy czy wykonawcy?	63
Rozdział II. Ciało profesorskie	80
1. Skład ciała nauczycielskiego	81
Rekrutacja	81
Stabilność zatrudnienia	94
Geograficzne i społeczne pochodzenie profesorów	103
Wiek profesorów	105
Sytuacja rodzinna profesorów	109
2. Sytuacja materialna. Niezależność czy integracja?	110
Pobory i pensje	110
Beneficja kościelne Uniwersytetu	114
Korzyści i zaszczyty	122
3. Życie zbiorowe kadry nauczającej	135
Idealna fasada	135
Wewnętrzne pęknięcia	140
Rozdział III. Rola Uniwersytetu w dziedzinie intelektualnej	158
1. Zewnętrzna działalność kulturalna	158
Cenzura	158
Drukarnie	173
Księgarnie	177
Gazety	182
2. Nauka i nauczanie	196
Podzielona wiedza, izolowani uczeni	196
Warunki działalności pedagogicznej	203
Wydział medyczny	209
Wydział fizyczno-matematyczny	219
Wydział nauk moralnych i politycznych	233
Wydział literatury i sztuk pięknych	248

Rozdział IV. Studenci	267
Wizerunek rzeszy studenckiej	267
Drogi kariery zawodowej	282
Położenie materialne wolnych studentów	304
Wartość wiedzy jako drogi awansu	313
Ugrupowania młodzieży	329
Dyscyplina i represje.	341
Część druga. Szkoły średnie i podstawowe	
Rozdział V. Aparat administracyjny szkolnictwa	359
Uwagi wstępne	359
Wyższa administracja rosyjska	367
Rola kuratorów	378
Rola Uniwersytetu	386
Dyrektorzy	400
Wizytatorzy	409
Dozorcy honorowi	428
Rozdział VI. Ustrój ekonomiczny i infrastruktura szkół	437
1. Sposób finansowania a społeczeństwo	437
Fundusz edukacyjny	440
Komisje sądowno-edukacyjne	444
Donacje wołyńskie	453
Skutki wojny	456
Sprawa izb dozorczych	459
Likwidacja funduszu edukacyjnego	465
2. Infrastruktura materialna	467
Mapa szkolna	467
Sytuacja lokalowa szkół	478
Rozdział VII. Siły odśrodkowe	484
1. Szkoły zakonne	484
Czy istnieje „inteligencja klerykalna”?	485
Pomniejsze zakony nauczające	494
Jezuici	498
Pijarzy	510
Bazylianie	515
2. Religia a hegemonia	524
Rywalizacja polsko-rosyjska w guberniach południowych	525
Problemy dominacji kulturalnej na Białorusi	532
Szkoły protestanckie	537
3. „Schizma” krzemieniecka	539
Rozdział VIII. Nauczyciele i uczniowie	546
1. Nauczyciele	546
Liczebność kadry nauczycielskiej	546
Pochodzenie społeczne nauczycieli	548
Pochodzenie geograficzne	549
Wiek profesorów	550
Poziom kwalifikacji	552
Rekrutacja	554
Położenie materialne	560

Status społeczny nauczycieli	566
Spójność grupowa	571
2. Uczniowie	577
Stany liczebne uczniów	579
Ludność a szkolnictwo	584
Segregacja społeczna	590
Społeczeństwo a nauka szkolna	598
Warunki bytowe uczniów	603
a) Sytuacja „paniczów”	604
b) Szlachta korzystająca z pomocy	605
c) Codzienne życie przeciętnego ucznia	608
Życie grupowe a dyscyplina	611
a) Dozorcy domowi	611
b) Formy życia zbiorowego	613
Przymus i represja	616
Rozdział IX. Nauczanie w szkołach średnich	625
Podręczniki szkolne	625
Wyposażenie pedagogiczne	636
a) Biblioteki	636
b) Inne kolekcje	642
Jednolitość programów	646
Cel nauczania	650
Ewolucja nauczania	657
a) Religia	657
b) Przedmioty humanistyczne i język polski	659
c) Historia i geografia	666
d) Prawo	673
e) Nauki ścisłe i doświadczalne	678
f) Języki	680
g) Przedmioty dodatkowe	685
Rozdział X. Szkoły parafialne	688
W poszukiwaniu organizacji	688
Szczerobliwi fundatorzy	698
Nauczyciele	711
Cel szkolnictwa elementarnego	718
Epilog	745
Zakończenie	750
Postscriptum	759
Bibliografia	768
Summary	784
Indeks nazw osobowych	786
Indeks nazw geograficznych	812
Spis map	818
Spis tabel	819
Spis rycin	821
Spis ilustracji	822
Ilustracje	825